

KUCZKA PÉTER HETI JEGYZETE

Copperfield Georgina

Barátságos és jó szándékú csipkelődéssel akartam kezdeni, elismerő tréfálkozással, valahogy úgy, ahogyan a szakmabeliek minden szakmában dicsérik egymást, Viccek mögé rejtve a másik munkája fölött érzett meglegedettségüket, hiszen olyan nehéz valakit egyenesen magasztalni, elkerülve a hízelt látszatát, különösen manapság, amikor gúnyalmondják egymás teljesítményét „remekműnek”, vagy „zseniálisnak” az emberek.

Így akartam kezdeni jegyzeteimet Szabó Magda

ABIGÉL

című ifjúsági regényének tévéfilmváltozatáról, de hamarosan letettem szándékomról, elfeledkeztem a tréfáról és a csipkelődésről, s egyre nagyobb érdeklődéssel figyeltem a módszerre, amellyel a film készítői még a magamfajta kérgesszívű nézőt is lekötötték, beleértve természetesen Zsurzs Éva értő és műves rendezését, valamint a hiteles, emberi és minden túlzástól mentes színészi játékot, elsősorban Ruttkai Éva, Szerencsi Éva, Garas Dezső és Piros Ildikó alakítását és a szigorú jellemű igazgató szerepében kiemelkedő, felejthetetlen és immár sajnálatosan csak képben és hangban élő Básti Lajost. Mert lám, hiába olvasztottak puhára annak idején az áldott emlékü Dickens regényei, hiába mártott jeges vízbe annyi tévésorozat, marcona, mogorva esztétikai nézeteim (előítéleteim?) mögül előbukkant a gyermeken romlatlan és naiv néző, aki őszinte izgalommal nézi a mesét és várja a feloldó és szerencsés befejezést. Hinni kezdtem a korábban többször visszautasított és cinikusnak tartott nézetben, miszerint tizennégy éven aluliaknak kell készíteni a filmet, ha biztosak akarunk lenni a sikerben. Mert nincs olyan néző, aki ne válna szívesen gyermekké, beleértve a dialektikában megöszült filozófusokat is, akik munkaidőben lexikon méretű köteteket írnak az irodalmi művek társadalmi hatásáról.

Megerősítette ezt az észrevételemet más tapasza-

lat is. Az *Abigél* első folytatása után kötelességtudó kritikusként el akartam olvasni a regényt, amely az ifjúságnak, ifjúsági olvasmányként jelent meg. Miután a könyvesboltokban egyetlen példányt sem találtam, felkerestem az Írószövetség könyvtárát, hogy kölcsönkérjem a művet. Nem kaptam meg, minden darabját olvasta valaki, márpedig az Írószövetség tagságának átlagos életkora inkább a negyvenhez van közel, minit a harminchoz.

Bizonyított tehát a könyv sikere, s azt hiszem, a felmérések a filmváltozat sikeréről fognak beszámolni. Mi lehet a siker magyarázata? A filmre támaszkodom, mert a könyvet – sajnos – nem tudtam megszerezni.

Edgar Allan Poe, a modern írói tudatosság alapelveinek kodifikátora azt állította, hogy „egy szép nő halála kétségtelenül a legpoétikusabb téma a világon”, s meg is írta világhírű költeményiát, a *Hollót*. Ha fejtegetéseit kiterjesztenék az ifjúsági irodalomra, bizonyára úgy találnánk, hogy a leghatásosabb téma az „eltévedt gyerek”, vagy az „üldözött árva” témája. Nemcsak azért, mert ezeket az érzéseket mindnyájan átéltük, hanem azért is, mert a világban támasz nélkül tévelygő gyereket tetszése szerint „vezetheti” az író, kalandokba keverheti, s ami ezzel egyenértékű, emberismeretre, a világ törvényeinek megismerésére taníthatja. A gyermeki szem észreveheti azt, amit mi, felnőttek már nem veszünk észre, a gyermekszáj kimondhat olyan igazságokat, amelyeket mi nem tudunk, nem merünk, vagy nem akarunk kimondani.

A környezetéből kitépott és más, szokatlan környezetbe kerülő gyerek feléleszt bennünk a felelősséggel nem súlyosbított, tehát kellemes aggodalmat s a könyv olvasása, vagy a film nézése közben a reményt, hogy a bajok előbb-utóbb elmúlnak. Különösen jó az, ha a gyermeki hős magas társadalmi helyzetből alacsonyabb helyzetbe jut, ha önhibáján kívül „lebukik”, mert ilyenkor a Sors kiszámíthatatlanságát, kegyetlenségét is megérthetjük. Mark Twain *Koldus és ki-*

rályfi című regényében az író is szívesebben részletezi a koldusok közé keveredett királyfi sorsát és mi is szívesebben időzünk ezeknél a részleteknél. Dickens? Mark Twain és az előszámlálhatatlan többiek a fiúszereplőket részesítették előnyben, pedig műveik sokat nyerhettek volna érzelmi gazdagságban, ha csinos, fiatal lánykát választanak hősül.

De menjünk tovább. A gyermeket, vagy a fiatalt, nem ismeretek és tapasztalatok kormányozzák, hanem érzelmek. A fiatal hős még nem tudja, hogy más a látzat és más a valóság, a jót és a rosszat felszínesen látja, természetes hiszékenységgel. Ez a tulajdonság szinte kimeríthetetlen kincs az író kezében, az egymásra torló meglepetések kimunkálásának és felsorakoztatásának kihagyhatatlan lehetőségét kínálja, és „a látzat csal” örök igazságának kimondását. Alig van regény, amely ne élne ezzel a lehetőséggel. Az olvasó és a néző hálásan tapsol, amikor a gonosz emberről kiderül, hogy jó, vagy fordítva. A romantika szinte szabállyá tette ezt a felismerést, a szép külső mögé rejtőzködő ördög és a torz külső mögött szerénykedő angyal regénybe iktatását. De nemcsak az emberek lehetnek kétarcúak, hanem a helyszínek is. A virágos bokorban kigyó sziszeg, a szép kastélyban a bűn tanyázik, a

kunyhóban a boldogság, a börtön néha arra jó, hogy megvédje az embert a külvilág még rosszabb börtöneitől.

Mindenütt titok lappang. Az ifjúsági regényt és a gyerekregényt a titok mozgatja. Finomabb, vagy durvább óraszerkezetének rugója a titok. Felszínesen nézve a titok csak a hatás-keltés eszköze, mélyebben nézve azonban buzdítás a világ megismerésére, a megismerhetőség, legalábbis a viszonylagos megismerhetőség bizonyítása. Mert a titkok kipattannak, a rejtélyek megoldódnak. A rossz írónál a kelleténél korábban, a jó írónál a megfelelő időben, többnyire a regény befejezésekor. A jó író lehetőséget ad az olvasónak a találgatásra, a feltevésekre, s ezzel a gondolkodásra, a cselekmény gyanús részeleteinek vizsgálata. Gyakorolhatjuk megfigyelő képességünket, tornáztathatjuk logikánkat, részt vehetünk a játékban, amelynek játékvezetője az író. És örülhetünk, ha a végén kiderül, hogy sejtelmink nem váltak vallóra, a megoldás nem egyezik a miénkkel. A hatás ilyenkor elmaradhatatlan.

Az ifjúsági irodalmat ellenfelei lenézően „alkalmazott” irodalomnak tekintik, nem gondolva arra, hogy a tartalmak, amelyeket közvetít, meghatározzák a leendő felnőttest, a későbbi olvasót. Örülhetünk, hogy az *Abigél* a nemes tartalom érdekében használta a hatás-keltés nemesebb eszközeit.

Jelenet az *Abigél*ből. Az előtérben Torma Piroska és König tanár úr (Bánfalvy Ági és Garas Dezső) (Fotó: Szomszéd)

